

BP IGNACY DEC
WROCLAŁAW

JAN PAWEŁ II PAPIEŻEM EUCHARYSTII

WSTĘP

Ojciec Święty Jan Paweł II w swoim długim pontyfikacie zyskał już sobie wiele określeń, wskazujących na istotne rysy Jego osoby i Jego pontyfikatu. Nazwano Go już papieżem spraw ludzkich, papieżem godności człowieka, praw ludzkich, stróżem prawdy, obrońcą życia itd. Wydanie w dniu 7 października 2004 roku Listu apostolskiego *Mane nobiscum, Domine* oraz ogłoszenie 10 dni później Roku Eucharystii (od października 2004 do października 2005), upoważnia do nazwania Piotra naszych czasów także papieżem Eucharystii.

Zamierzeniem poniższego tryptyku jest uwydatnienie niektórych rysów papieskiej nauki o Eucharystii w trzech odsłonach. Pierwszą z nich stanowi 46. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny we Wrocławiu, drugą – ogłoszona w Wielki Czwartek, 17 kwietnia 2003 roku encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, zaś trzecią – ogłoszony ostatnio List apostolski *Mane nobiscum, Domine*, zapowiadający Rok Eucharystii i Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów, które odbędzie się w Watykanie w dniach od 2 do 29 października 2005 r. pod hasłem: *Eucharystia źródłem i szczytem życia i misji Kościoła*.

1. EUCHARYSTYCZNE PRZESŁANIE JANA PAWŁA II W CZASIE 46. MKE

Jan Paweł II, przybywając w maju 1997 roku do Wrocławia, by dokonać zamknięcia 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego, kilkakrotnie uświa-

damiał jego uczestnikom, jaki jest cel tego szczególnego spotkania, na które zjechali się przedstawiciele wszystkich kontynentów. Owe cele można sprowadzić do następujących: poszerzenia przestrzeni dla Chrystusa eucharystycznego oraz wyznania wiary i wyrażenia wdzięczności wobec Chrystusa obecnego w Eucharystii.

W powitalnym przemówieniu na lotnisku we Wrocławiu Jan Paweł II mówił: *„Zróbcie Mu miejsce, Pan idzie z nieba”... Jestem przekonany, iż Kongres Eucharystyczny przyczyni się skutecznie do poszerzenia przestrzeni życiowej dla Chrystusa eucharystycznego... Chodzi o przestrzeń duchową, o przestrzeń ludzkich myśli i ludzkiego serca, o przestrzeń wiary, nadziei i miłości, a także o przestrzeń nawrócenia, oczyszczenia i świętości*¹.

W katedrze wrocławskiej podczas adoracji Najświętszego Sakramentu Ojciec Święty, nawiązując do fragmentu Mowy Eucharystycznej zapisanej w szóstym rozdziale Ewangelii św. Jana, wyznał: *Jesteśmy tutaj po to, aby wspólnie z całym Kościołem wyznać naszą wiarę w Chrystusa-Eucharystię, w Chrystusa-Chleb żywy i dający życie. Mówimy wraz ze św. Piotrem: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16,16). „Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego” (J 6,68)... Wszyscy razem pragniemy dać wyraz naszej głębokiej wierze w Eucharystię i naszej gorącej wdzięczności za eucharystyczny pokarm, którym żywią się od prawie dwóch tysięcy lat całe pokolenia wierzących w Chrystusa*². Kończąc zaś homilię podczas Mszy św. na *Statio Orbis*, Jan Paweł II wypowiedział modlitwę: *Cały Kościół oddaje Ci dzisiaj, Chryste, szczególną cześć i uwielbienie. Chryste, Odkupicielu człowieka, Chryste, ukryty w Eucharystii. Cały Kościół wyznaje publicznie swoją wiarę w Ciebie, który stałeś się dla nas Chlebem życia. I składa Ci dzięki za to, że jesteś z nami, Bogiem z nami, naszym Emanuelem*³.

Główne kongresowe przesłanie eucharystyczne Ojca Świętego zostało zawarte w homilii podczas Mszy św. na *Statio Orbis*. Jan Paweł II uwydatnił w niej podstawowe prawdy o Eucharystii. Przypomniwał, że Eucharystia uobecnia misterium paschalne Chrystusa. *Sprawując tę tajemnicę – mówił – nie tylko ponawiamy to, co Chrystus uczynił w Wieczerniku, ale także wchodzimy w misterium Jego śmierci... Jesteśmy prawdziwie uczestnikami Triduum Sacrum i Nocy Paschalnej. Jesteśmy uczestnikami zbawczego misterium Chrystusa i oczekujemy Jego przyjścia w chwale*⁴. Eucharystia więc uobecnia całe dzieło odkupieńcze Chrystusa.

¹ *Ku wolności wyswobodził nas Chrystus. Teksty homilii, wykładów i konferencji ascetycznych, wygłoszonych podczas 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu 25 V – I VI 1997*, red. E. Janiak, A. Dereń, M. Francuz, Wrocław 2000, s. 159.

² Tamże, s. 161, 163.

³ Tamże, s. 190.

⁴ Tamże, s. 185.

Eucharystia jest także pokarmem i napojem, który zawiera w sobie całą moc Chrystusowego odkupienia, daje człowiekowi nowe życie i stanowi zadatek życia wiecznego. Jan Paweł II ujął tę prawdę w następujących słowach: *Człowiek, ażeby osiągnąć życie wieczne, potrzebuje Eucharystii. Jest to pokarm oraz napój, który przemienia życie człowieka i otwiera przed nim horyzont życia wiecznego. Spożywając Ciało i Krew Chrystusa, człowiek, już tu na ziemi, nosi w sobie zalążek życia wiecznego, gdyż Eucharystia jest sakramentem życia w Bogu*⁵.

Mówiąc o Eucharystii jako pokarmie, Ojciec Św. poruszył sprawę głodu w dzisiejszym świecie. Zauważył, że w epoce niebywałego rozwoju techniki i nowoczesnej technologii dramat głodu jest wielkim wyzwaniem i oskarżeniem! Papież wezwał do rachunku sumienia z solidarności społecznej, z elementarnej międzyludzkiej solidarności. Zachęcił wszystkich uczestników Kongresu do wołania o chleb do Boga, ale także do ludzi polityki i ekonomii, na których spoczywa odpowiedzialność za sprawiedliwy podział dóbr w skali światowej i w skali poszczególnych krajów. Przypomniał też o cząstkowej odpowiedzialności wszystkich chrześcijan za ten niesprawiedliwy stan rzeczy, gdyż każdy człowiek ociera się jakoś o biedę innych. Zatem na wszystkich nas ciąży obowiązek dzielenia się z innymi chlebem i innymi wartościami oraz udzielania pomocy potrzebującym⁶.

W homilii na zakończenie Kongresu Ojciec Święty nawiązał także do głównego tematu Kongresu: *Eucharystia i wolność*. Papież spojrział na wolność w perspektywie Eucharystii. Przypomniał, że prawdziwa wolność wymaga ładu moralnego, ładu w sferze wartości. Gdy w sferze moralnej panuje chaos i zamęt, to wolność umiera, człowiek z wolnego staje się niewolnikiem – niewolnikiem instynktów, namiętności czy pseudowartości. Papież postawił pytanie, czy człowiek może ów ład wolności zbudować sam, bez Chrystusa. Zauważył, że niektórzy dziś tak sądzą, uważając, iż Bóg jest przeszkodą na drodze do pełnej wolności, że Kościół jest wrogiem wolności, że wolności nie rozumie, że się jej lęka. Jan Paweł II odrzucił to stanowisko, deklarując, że Kościół w świecie nie przestaje być głosi-cielem Ewangelii wolności, ale wolności powiązanej z prawdą i dobrem, wolności „do”, a nie wolności „od” Tego rodzaju wolność jest darem Boga, ale jest ona także zadana człowiekowi. Jest ona powołaniem człowieka, w myśl wezwania św. Pawła: „Wy, bracia, powołani zostaliście do wolności” (Ga 5,13). Kościół jest stróżem takiej wolności, bo Kościół wierzy, że do wolności wyzwolił nas Chrystus. W Eucharystii Chrystus staje się wzorem takiej prawdziwej wolności. Jan Paweł II dalej wyjaśnia, że w Eucharystii Chrystus jest obecny jako Ten, kto siebie daje w darze człowiekowi, jako Ten, który człowiekowi służy, a prawdziwa wolność mierzy się właśnie stopniem gotowości do służby i do daru z siebie. Tego rodzaju

⁵ Tamże, s. 186.

⁶ Por. tamże, s. 187

wolność jest twórcza i jednoczy ludzi. Takiej jednoczącej wolności, zdaniem Papieża, potrzeba światu, potrzeba Europie, potrzeba Polsce!⁷ Ojciec Święty zakończył ten fragment homilii słowami: *Chrystus w Eucharystii pozostanie po wszystkie czasy niedościgłym wzorem postawy „proegzystencji”, to znaczy postawy bycia dla drugiego, dla drugiego człowieka. Chrystus cały był dla swego Ojca niebieskiego, a w Ojcu dla każdego człowieka. Sobór Watykański II wyjaśnia, iż człowiek odnajduje siebie, a również pełny sens swojej wolności, właśnie poprzez bezinteresowny dar z siebie samego (por. „Gaudium et spes”, 24). Dzisiaj, podczas tej „Statio Orbis”, Kościół zaprasza nas, abyśmy weszli do tej eucharystycznej szkoły wolności, abyśmy wpatrzeni z wiarą w Eucharystię stali się budowniczymi nowego, ewangelicznego ładu wolności – wewnątrz nas samych, a także w społeczeństwach, w których przyszło nam żyć i pracować⁸.*

2. GŁÓWNE WYMIARY EUCHARYSTII W ENCYKLICE *ECCLESIA DE EUCHARISTIA*

Ogłoszona w Wielki Czwartek, 17 kwietnia 2003 roku czternasta encyklika Ojca św. Jana Pawła II, *Ecclesia de Eucharistia*, ukazała się w dość długim odstępie po poprzedniej, trzynastej encyklice *Fides et ratio* (1998). Odstęp ten wynosi prawie pięć lat. W tym czasie Ojciec Św. był absorbowany spotkaniami modlitewnymi z różnymi grupami, przybywającymi do Rzymu ze wszystkich kontynentów świata z okazji Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa. Wśród różnych grup pątniczych do Wiecznego Miasta była także polska pielgrzymka narodowa. Ojciec Św. w tym czasie ogłaszał ważne dokumenty i teksty związane z Wielkim Jubileuszem.

Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* była pierwszą encykliką nowego stulecia i tysiąclecia. Wraz z czwartą encykliką pontyfikatu *Slavorum apostoli* (1985) należy do najkrótszych encyklik. Jest encykliką, w której Jan Paweł II odwołuje się dość często do swego kapłańskiego, biskupiego, kardynalskiego i papieskiego doświadczenia. Jest to encyklika zawierająca wspomnienia i świadectwa. Znajdujemy je przede wszystkim we *Wstępie* i w *Zakończeniu*. W punkcie 8, we *Wstępie* Papież pisze: *Gdy myślę o Eucharystii, patrząc na moje życie kapłana, biskupa i Następcy Piotra, wspominam spontanicznie wiele chwil i miejsc, w których dane mi było ją sprawować. Pamiętam kościół parafialny w Niegowici, gdzie spełniałem moją pierwszą posługę duszpasterską, kolegiatę św. Floriana w Krakowie, katedrę na Wawelu, bazylikę św. Piotra oraz wiele bazylik i kościołów w Rzymie i na całym świecie. Dane mi ją było również sprawować w wielu miejscach na*

⁷ Por. tamże, s. 189.

⁸ Tamże.

górkich szlakach, nad jeziorami i na brzegach morskich; sprawowałem ją na ołtarzach zbudowanych na stadionach, na placach miast... Ta różnorodna sceneria moich Mszy św. sprawia, iż doświadczam bardzo mocno uniwersalnego – można wręcz powiedzieć kosmicznego charakteru celebracji eucharystycznej. Tak, kosmicznego! (EE 8).

Natomiast w *Zakończeniu* znajdujemy słowa: „*Ave, verum corpus natum de Maria Virgine!*” Kilka lat temu obchodziłem pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich. Doznaję dziś łaski, że dane mi jest ofiarować Kościołowi tę Encyklikę o Eucharystii w Wielki Czwartek przypadający w dwudziestym piątym roku mojej posługi Piotrowej. Czynię to z sercem pełnym wdzięczności. Od ponad pół wieku, począwszy od pamiętnego 2 listopada 1946 roku, gdy sprawowałem moją pierwszą Mszę św. w krypcie św. Leonarda w krakowskiej katedrze na Wawelu, mój wzrok spoczywa każdego dnia na białej hostii i kielichu, w których czas i przestrzeń jakby „skupiają się”, a dramat Golgoty powtarza się na żywo, ujawniając swoją tajemniczą teraźniejszość” Każdego dnia dane mi było z wiarą rozpoznać w konsekrowanym chlebie i winie Boskiego Wędrowca, który kiedyś stanął obok dwóch uczniów z Emaus, ażeby otworzyć im oczy na światło, a serce na nadzieję (por Łk 24,13-35). Pozwólcie, umiłowani Bracia i Siostry, że w świetle waszej wiary i ku jej umocnieniu przekażę Wam to moje świadectwo wiary w Najświętszą Eucharystię. „*Ave, verum corpus natum de Maria Virgine, vere passum, immolatum, in cruce pro homine!*”

Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* oprócz elementów czysto doktrynalnych zawiera wiele refleksji i postulatów ascetyczno-pastoralnych. Przez całą encyklikę przewija się pragnienie Ojca Św., by chrześcijanom nie tylko towarzyszyła pogłębiona świadomość tajemnicy Eucharystii, ale Ojciec Św. wyraża także troskę, by jej celebracja była właściwa, wolna od różnych nadużyć i by widoczne były życiowe owoce dobrze sprawowanej Wielkiej Tajemnicy naszej wiary. Piotr naszych czasów uwzględnia również w Encyklice kontekst ekumeniczny Eucharystii. Przypomina wszystkim, że Eucharystia nie powinna nigdy ludzi dzielić, ale łączyć. Przypomina o zasadach interkomunii.

Innym charakterystycznym rysem wspomnianej encykliki jest rozdział poświęcony więzi Eucharystii z Maryją. Jan Paweł II przedstawił w nim Matkę Chrystusa jako „Niewiastę Eucharystii” Uczynił to w kontekście przypomnienia Listu apostołskiego *Rosarium Virginis Mariae*. W dotychczasowym nauczaniu Kościoła nie znajdujemy tak teologicznie dokładnie wyjaśnionej więzi Maryi z Eucharystią.

W encyklice *Ecclesia de Eucharistia* Jan Paweł II daje się poznać jako Papież żywiący wielki szacunek do św. Tomasza z Akwinu. Oprócz cytatów z Pisma Świętego, dokumentów Kościoła, zwłaszcza Soboru Watykańskiego II i Katechizmu Kościoła katolickiego, Papież aż trzykrotnie cytuje św. Tomasza, nazywając go *doskonałym teologiem i zarazem gorliwym kantorem Chrystusa eucharystycznego* (EE 62).

3. PRZESŁANIE LISTU APOSTOLSKIEGO *MANE NOBISCUM, DOMINE* – ROK EUCHARYSTII

Patrząc na dotychczasową refleksję Jana Pawła II nad tajemnicą Eucharystii, można zauważyć, że List apostolski *Mane nobiscum, Domine* stanowi jakiś rodzaj syntezy papieskiej nauki o Eucharystii. Sam Papież zauważa, że ogłoszony *Rok Eucharystii może być postrzegany jako swego rodzaju zwieńczenie dotychczas przebytej drogi* (MND 10). Mówiąc to, Papież ma na myśli ogłaszane przez siebie dokumenty i celebrowane wydarzenia, zwłaszcza w Roku Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa. Wszędzie tam przewijała się refleksja na temat Eucharystii, która jest źródłem, szczytem i centrum życia Kościoła. Papież nie zamierzał powtarzać w tym dokumencie myśli zawartych w poprzednio ogłoszonych tekstach, dotyczących tego misterium. Starał się jednak postawić nowe akcenty i uwydatnić te wymiary Eucharystii, które wydają się być szczególnie ważne i potrzebne współczesnemu człowiekowi. Tajemnicę Eucharystii rozważa Papież w Liście w kontekście ewangelicznego opowiadania o ukazaniu się zmartwychwstałego Chrystusa dwom uczniom z Emaus (Łk 24,13-35). W świetle tego zdarzenia nazywa najpierw Eucharystię tajemnicą światła. Określenie to łączy z faktem, iż w każdej Mszy św. Liturgia słowa Bożego poprzedza sprawowanie Liturgii Eucharystii. Głoszone, reflektowane i kontemplowane słowo Boże staje się światłem dla uczestniczących w celebracji (por. MND 11-13).

Z kolei Jan Paweł II uwydatnia najbardziej oczywisty wymiar Eucharystii, jakim jest uczta. W punkcie 15 m.in. pisze: *Eucharystia narodziła się w wieczór Wielkiego Czwartku w kontekście wieczerzy paschalnej. Dlatego w jej strukturę wpisany jest sens uczy; „Bierzcie i jedzcie” Następnie wziął kielich i dał im mówiąc: «Pijcie z niego wszyscy»”* (Mt 26,26-27). Ta uczta eucharystyczna ma wymiar ofiarniczy i eschatologiczny. Nosi w sobie znaki męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa oraz kieruje nas ku przyszłości – ku ostatecznemu przyjsciu Chrystusa na końcu dziejów.

Przypomniane wymiary Eucharystii łączą się, zdaniem Jana Pawła II, jeszcze w innym wymiarze tego misterium, który nazwany jest tajemnicą *realnej obecności*. *Eucharystia* – pisze Papież – *jest tajemnicą obecności, przez którą spełnia się w najwznioślejszy sposób obietnica Jezusa, że pozostanie z nami aż do skończenia świata* (MND 16).

W tym kontekście Jan Paweł II zachęca wspólnoty zakonne i parafialne do adoracji eucharystycznej poza Mszą św. Jest to bardzo ważny element chrześcijańskiej pobożności eucharystycznej, który dzisiaj został nieco zaniedbany, a który w Roku Eucharystii należy przywrócić i ożywić.

W następnych dwóch częściach ogłoszonego na Rok Eucharystyczny dokumentu Jan Paweł II przedstawia kolejno Eucharystię jako źródło i objawienie ko-

munii (MND 19-23) i jako początek i program „misji” (MND 24-28). Eucharystia jednoczy nas poprzez Chrystusa w Duchu Świętym z Bogiem Ojcem, czyli zespała nas z Trójcą Przenajświętszą. Otwiera nas także na bliźnich, prowadzi nas i wzywa do komunii z nimi. Celebracja Eucharystii predysponuje nas także do *stania się misjonarzem wydarzenia, które ten obrzęd uobecnia. Rozesłanie po Mszy św. to nakaz, który pobudza każdego chrześcijanina do zaangażowania w szerzenie Ewangelii i ożywianie społeczeństwa duchem chrześcijańskim* (MND 24). Następnie Ojciec Św. stwierdza, że Eucharystia daje do tej misji nie tylko siłę wewnętrzną, ale również „program”. Istotą tego „programu” jest dawanie świadectwa o obecności i potrzebie Boga w świecie, w życiu jednostkowym i społecznym, prywatnym i publicznym. W związku z tym pisze Jan Paweł II: *W tym „Roku Eucharystii” chrześcijanie winni dolożyć starań, by z większą mocą dawać świadectwo o obecności Boga w świecie. Nie lękajmy się mówić o Bogu i z dumą nosić znaki wiary. „Kultura Eucharystii” rozwija kulturę dialogu, która z niej czerpie swą siłę i pokarm. Błędem jest uważać, że publiczne odniesienie do wiary mogłoby naruszyć słuszną autonomię państwa i instytucji cywilnych, czy nawet rodzić postawy nietolerancji* (MND 26). Powyższe słowa nabierają szczególnego znaczenia i niezwykłej aktualności w kontekście eliminowania dziś wszelkich znaków Transcendencji w życiu społecznym i w całej kulturze niektórych krajów europejskich.

Innym, równie ważnym zobowiązaniem wynikającym z celebracji Eucharystii jest czynne zaangażowanie w budowę społeczeństwa bardziej sprawiedliwego i braterskiego, co w praktyce winno wyrażać się w służeniu drugim na wzór Chrystusa, „który nie przyszedł, aby Mu służyli, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20,28). Wreszcie Papież wzywa, aby chrześcijanie *przeżywali Eucharystię jako wielką szkołę pokoju, gdzie formują się mężczyźni i kobiety, którzy na różnych szczeblach zaangażowania w życie społeczne, kulturalne, polityczne działają na rzecz rozwijania dialogu i komunii* (MND 27).

ZAKOŃCZENIE

Przedłożony tryptyk spojrzenia na tajemnicę Eucharystii przez Jana Pawła II w trzech wybranych odsłonach nie prezentuje w sposób adekwatny nauki Piotra naszych czasów o tej Wielkiej Tajemnicy naszej wiary. Daje jednak jakąś podstawę do stwierdzenia, że w jakimś sensie Eucharystia stanowi centrum nauczania i życia obecnego Papieża. Słusznie przeto można Go nazywać papieżem Eucharystii. Należy wyrazić nadzieję, że ogłoszony przez Niego i trwający obecnie Rok Eucharystii przyczyni się w dzisiejszym Kościele do pogłębienia pobożności eucharystycznej i do głębszego życia Eucharystią na co dzień.

Summary

John Paul II – the pope of the Eucharist

This text is written because of the John Paul II's announcing of the Eucharistic Year. It presents John Paul II' teaching on Eucharist. In this presentation three documents are mainly referred to. First, the principal thoughts of the pope's teaching during the 46-th International Eucharistic Congress are considered. Then, the author presents key topics of the pontifical teaching in the encyclical letter *Ecclesia de Eucharistia* (2003). Finally, in the third part, the foremost dimensions of the Eucharist are explained as exposed in the Apostolic Letter *Mane nobiscum, Domine* (Oct. 2004). Such abundant teaching of the present pontiff on this mystery allows us to call John Paul II the pope of the Eucharist.